हिनस्तिधात्वर्थतावच्छेदकं फलमव्यवहितमेव मरणम् अव्यवहितफलकव्यापारस्यैव धातुवाच्यत्वात् अन्यथा परम्परया विक्लृत्तिफलकान्नकामे तण्डुलं कुर्वत्यपि पचतीति प्रसङ्गात् अथ खड्गघातानन्तरं यत्र विलम्बेन मरणं व्रणपाकपरम्परया वा, अन्ने विषप्रयोगेण वा तत्र हन्तृत्वं प्रायश्चित्तादि च न स्यादिति चेत् न प्रायश्चित्ततुल्यत्वार्थं हि तत्र हन्तृत्वव्यपदेशो गौणः विनिगमनन्तु लाघवमेव

वस्तुतस्तु मरणोद्देशेन कृतोऽदृष्टाद्वारकस्तदनुकूलो व्यापारः हिंसा श्येनश्चादृष्टद्वारा मरणसाधनमतो न हिंसा। यद्यदृष्टद्वारा मरणसाधनं हिंसा स्यात्तदा सप्तमीतैलाभ्यङ्गस्यादृष्टद्वारेण विनाशसाधनत्वात् तत्कर्त्तुः हिंसकत्वापत्तिः। अत एव कूपादौ गोमरणेऽपि न गोवधकर्त्तृता तत्कर्त्तुः, गललग्नान्नमरणेन भक्तुरात्महन्तृत्वं, परिवेषयितुर्वा ब्राह्मणहन्तृत्वम्। व्रणपाकपरम्परया विलम्बेन विषप्रयोगेण च हन्तृत्वं मुख्यमेव। नाप्यनुनिष्पादितमरणफलकत्वं, गललग्नान्नमरणे स्वहन्तृत्वापत्तेः। अन्योद्देशेन क्षिप्तनाराचहते ब्राह्मणे ब्राह्मणहन्तृत्वं न स्यादिति चेत् न इष्टापत्तेः। व्यपदेशः प्रयोगो वा लक्षणया समर्थयितुं शक्यते, त्वत्पक्षेऽतिप्रसङ्गो वारयितुं न शक्यत इतीदमेव विनिगमनम्। अन्योद्देशेन कृतेऽपि निषिद्धे प्रायश्चित्तार्द्धमुक्तम्। अपरे तु अनभिसंहितावान्तरव्यापारमद्वारीकृत्य मरणसाधनं हिंसा, खड्गकारस्यानभिसंहितावान्तरव्यापारद्वारा मरणसाधनत्वं तस्य हि अवान्तरव्यापारोनाभिसंहितः। किन्तु धनलाभ इति खड्गकारो न घातकः विषस्यान्ने प्रक्षेपणमवान्तरव्यापारो भोजनमेवाभिसंहितम् अनेनेद भोक्तव्यमिति सन्धाय विषप्रयोगादिति हि सैव विषप्रयोग इति तन्न गललग्नान्नकवलाद्यत्र मरणं तत्र परिवेषयितुर्घातकत्वापातात् अनेनेदं भोक्तव्यमित्यभिसन्धायैवान्नपरिवेषणात् भोक्तुःहन्तृत्वापत्तेश्च अनभिसंहितमवान्तरव्यापारमद्वारीकृत्य मरणानुकूलभक्षणानुष्ठानात्। अत एव अव्यवहितप्राणवियोगफलकोव्यापारो हिंसा व्रणपाकपरम्परयामृते न हन्तृत्वं व्यापारव्यवधायकत्वादिति निरस्तम्"

श्येनादेर्वेदबोधितत्वेऽपि यथाऽनर्थहेतुत्वं तथाऽभिचारशब्दे दर्शितवचनैरुक्तम् अधिकं श्येनशब्दे वक्ष्यते। एनसाकृतम् यत्। एनस्य पापरचिते त्रि०"यक्ष्ममेनस्यम्" अथ० ८,७,३। एनोऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः। एनस्वत् विनि। एनस्विन् पापयुक्ते त्रि० उभयत्र स्त्रियां ङीप। "मा त एनस्वन्तो यक्षिन् भुजेम" ऋ०७,८८,६। एनस्वन्तं चिदेनसः सुदानवः८,१८,१२। "एनस्विभिरनिर्णिक्ते नार्थं किञ्चित् समाचरेत्"। "अब्दार्द्धमिन्द्रमित्येतदेनस्वी सप्तकं जपेत्" मनुः। "इण आगसीति" उणा० अपराध एव साधुत्वम् पापे तु ईश्वराज्ञालङ्घनरूपापराधजन्यत्वेनोपचारात् इति बोध्यम्।

एम त्रि० इण-कर्म्मणि म। १प्राप्ये। "अर्थश्च म एमश्च" यजु० १८,१५, "एमः प्राप्तव्यार्थः" वेददी०।

एमन् न०एत्यनेन मार्गेण इण-करणे मनिन्। १गतिमार्गे "कृष्णं त एम रुशतः"ऋ०४,७,९।, "कृष्णं त एम रुशदूर्मे १,५८,४। "एमन्शब्देन गमनमार्ग उच्यते" भा० एत्यत्र आधारे मनिन्। २अवस्थितिस्थाने। "पृष्ठे समुद्रस्येमन्" यजु०१३,१७, "एमन् अवस्थाने" वेददी०। "अपां त्वेमन्त्सादयामि" १३,५३। सप्तम्या लुकि न नलोपः। भावे मनिन्। ३गमने। "दूरे दृशो ये चितयन्त एमभिः" ऋ०५,५९,२ एमभिर्गमनैः" भा०।

एरका स्त्री इण-बा० र ततः संज्ञायां कन्। निर्ग्रन्थितृणभेदे (नलखाडा) "एरका गुन्द्रमूला च शिम्बी गुन्द्रा शरीति च। एरका शिशिरा वृष्या चक्षुष्या वातकोपिनी। मूत्रकृच्छ्राश्मरीदाहपित्तशोणितनाशिनी" भावप्र०। "ददार करजैरूरावेरकां कटकृद्यथा" भाग० १,३१९, "एरकाणां तदा मुष्टिं कोपाज्जग्राह केशवः"। भा०मौस०३अ० "एरकारूपिभिर्वज्रैर्निजघ्नुरितरेतरम्" भा० आ० २अ०। २कौरव्यवंशजे सर्पभेदे "एरकः कुम्बलोवेणी वेणीस्कन्दः कुमारकः" भा०आ०५७अ०। नागनामकीर्त्तने

एरङ्ग पु० आ+ईर-अङ्गच्। मत्स्यभेदे, "एरङ्गोमधुरः स्निग्धो विष्टम्भी शीतलो गुरुः" राजनि० तद्गुणः।

एरण्ड पु०ईरयति वायुम् मलं वाऽधः ईर-अण्डच् नि०गुणश्च। १वृक्षभेदे (एरडी)। (भेरण्डा)। "एरण्डयुग्मं मधुरमुष्णं गुरु विनाशयेत्। शूलशोथकटीवस्तिशिरःपीडोदरज्वरान्। व्रध्नश्वासकफानाहकासकुष्ठाममारुतानिति" एरण्डयुग्मम् शुक्लरक्तैरण्डौ "एरण्डपत्रं वातघ्नं कफकृमिविनाशनम्॥ मूत्रकृच्छ्रहरञ्चापि पित्तरक्तप्रकोपणम्। वातार्य्यग्रदलं गुल्मवस्तिशूलहरं परम्। कफवातकृमीन् हन्ति वृद्धिं सप्तविधामपि। एरण्डफलमत्युष्णं गुल्मशूलानिलापहम्। यकृत्प्लीहोदरार्शोघ्नं कटुकं दीपनं मतम्। तद्वन्मज्जा च विड्भेदी वातश्लेष्मोदरापहः। क्वाथेऽस्य मूलं संग्राह्यमित्याहुरपरे जनाः"